

Specialisatiecursus Narratieve hulpverlening

In deze module worden aan de hand van specifieke thema's de verschillende gerichte mogelijkheden van de narratieve benadering besproken, inge oefend en casuïstisch toegepast. We vertalen deze naar ieders werkcontext en gaan vervolgens hiermee concreet aan de slag. Er zal bij deze thema's aandacht zijn voor creatieve werkvormen en voor het werken met groepen en netwerken.

Programma: 10 dagen van telkens 6 uur

1. Diagnoses, psychiatrische problematiek bij paren, gezinnen,...
2. Creatieve, speelse wegen in het werken met gezinnen
3. Trauma en de effecten op relaties, gezin en lichaam
4. Lichaam, ziekte, psychosomatiek
5. Geweld in gezinnen en echtscheidingen met hoogconflict
6. Werken met groepen
7. Specifieke Partnerrelatiemoeilijkheden
8. Werkproblemen, samenwerking en supervisie
9. Eindwerken

Doelstellingen:

1. Integratie van de verschillende narratieve concepten en theoretische ingangen (identiteit als een relationeel, sociaal en publiek project en als 'an association of life', sociale discours, intentioneel begrijpen,...) in het handelen zodat ze op automatische piloot kunnen gidsen tijdens conversaties.
2. De narratieve positie en attitude (gedecentraliseerd en beïnvloedend) binnen de verschillende werkcontexten, -settings en cliëntgroepen kunnen innemen. Zowel de moeilijkheden en valkuilen die deze positie en attitude ondergraven in kaart hebben als de steunende aspecten om deze houding te behouden of terug te verwerven kennen en kunnen gebruiken en dit bij de verschillende thema's.
3. Methodisch de verschillende narratieve mappen in de vingers hebben zodat cursisten ze vlot kunnen inzetten en verspringen tussen de verschillende narratieve mappen. Daarbij kunnen taxeren wanneer in het begeleidingsproces of bij welk thema welke map best ingezet wordt en welke mogelijkheden dit opent.
4. Bij de verschillende thema's die tijdens de specialisatie aan bod komen (werken met diagnoses en ziekte, specifieke partnerrelatiemoeilijkheden, (v)echtscheidingen, trauma en geweld, werkproblemen,...) kunnen situeren zowel in de lokale als bredere context. De sociale en professionele discours die invloed hebben zichtbaar maken en de specifieke narratieve ingangen bij deze thema's kunnen aanwenden en toepassen in de eigen werkcontext.

1. Diagnoses en psychiatrische problematiek bij paren en gezinnen en groepstherapie

De verschillende expertposities en ingangen bij diagnoses en psychiatrische problematiek verhelderen en leren herkennen. De sociaal culturele discours en sociale instructies bij hoe te 'behandelen', 'benaderen', 'omgaan met'... expliciteren en onderzoeken op hun (on)mogelijkheden.

We leren zowel de personen met diagnose of psychiatrische problematiek aan het woord laten als hun gezinsleden en de belangrijke andere omstanders in de conversaties.

Werkwijzen om de betekenissen en impact samen te exploreren worden via rollenspelen ingeoeffend en tegelijk ervaren de deelnemers de impact en het belang van mogelijke herpositioneringen.

Onderzoeken op welke wijze we van marginaliserende en isolerende effecten via herverbindende wegen tot rijkere verhalen kunnen komen. Inoefenen hoe gemarginaliseerde stemmen terug gehoord kunnen worden en verbonden raken met de gemeenschap.

Verschillende projecten en netwerken aan het woord : bijvoorbeeld 'the hearing voices movement'

Tenslotte ook stilstaan bij de dilemma's en valkuilen als therapeut in het werken met deze problematieken.

Doorheen de dag wordt zowel met demonstratie-oefeningen als rollenspelen en eigen casuïstiek gewerkt. Er zijn illustraties met filmmateriaal.

2. Gezinnen (kinderen, jongeren en ouders) : creatieve en speelse wegen

Een dag vol creatieve narratieve wegen en methodieken. De verschillende mappen en concepten worden op alternatieve wijzen ingezet. Met materiaal, non verbale methodieken, 'interviews', narradrama, spelen met setting en settingswisselingen.

Unieke momenten, alternatieve verhalen, waarden en belangrijke derden krijgen hun plek in het werken met 'narratieve genogrammen en alternatieve tijdslijnen'.

Er is specifieke aandacht voor de stem van de kinderen in conversaties met de belemmeringen en valkuilen.

Elke methodiek wordt gedemonstreerd, geïllustreerd met beeldmateriaal en zowel in grote als in kleine groep ingeoeffend zodat de deelnemers aan het eind van de dag de geijkte paden kunnen verlaten en speels aan de slag kunnen.

3. Trauma en de effecten in relaties en gezinnen

De dilemma's van zwijgen en spreken bij traumatische ervaringen : hoe sluiten respectvolle praktijken daarbij aan. Contexten creëren die het spreken mogelijk maken zodat iets van deelbaarheid ontstaat.

Leren creëren van veilige identiteitsterritoria als tegengif voor identiteitsreducties en polarisaties (slachtoffers – daders, gestoord, abnormaal – gezond, normaal...) en als grond onder de voeten die spreken over de ervaringen mogelijk maakt.

Narratieve handvatten en overwegingen bij huiselijk geweld en misbruik worden aangereikt en ingeoeffend. Waar geweld is, zijn steeds vormen van weerstand of verzet te vinden

(Foucault). We staan stil bij de therapeutische attitude en positionering en leren een niet veroordelende houding aan te nemen.

Zicht verwerven op de effecten van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag en er leren mee te werken. *Mensen ondernemen altijd stappen om het trauma waar zij aan bloot staan te voorkomen en wanneer het niet te voorkomen is, zetten ze stappen om het te veranderen in één of andere richting of om de effecten op hun leven te veranderen in één of andere richting. Zelfs bij de meest ingrijpende gebeurtenissen, zetten mensen stappen om de zaken te beschermen of te bewaren die ze waarden-vol vinden*(White, 2006, p28).

In gesprekken werken met de onderscheidingen : reacties, effecten en 'antwoorden'. Het leren detecteren en naar de voorgrond halen van antwoorden van gezinsleden op traumatische ervaringen. Oplichten van de ethische posities die ze daarbij innemen en de keuzes die ze maken. Tegenwicht bieden aan en ontrafelen van falende of schuldinducerende kijkwijzen.

Uitwerken van de ideeën van Denborough (2008) : Antwoorden op trauma is steeds antwoorden op sociale zaken.

Traumatisch verlies in gezinnen en families : doorprikken van sjablonen van maakbaarheid, beheersbaarheid, voorspelbaarheid en de geest overwint het lichaam. Meersporige, rijke verhalen opbouwen naast de 'falende identiteit'.

Deze verschillende aspecten worden zowel theoretisch als methodisch uitgewerkt en inge oefend. Het wordt telkens geïllustreerd met filmopnames van cliëntgesprekken. Daarnaast gaan we casuïstisch aan de slag met voorbeelden uit de werkpraktijk van de deelnemers.

Werken met vluchtelingen, asielzoekers en hun familie, interculturaliteit, verschillende werelden verbinden : Documenteren van getuigenissen en processen. De concepten van 'responses, continuïteit, en coherentie' uitwerken en toepassen in het her-weven van migratie- en familie verhalen.

4. Lichaam, ziekte, psychosomatiek

Verzamelen van voorbeelden waar het lichaam spreekt (of niet spreekt) en de verschillende kijkwijzen op lichaam en lichamelijke reacties.

Lichaamssymptomen vaak gezien worden als effecten van problemen die mensen in de greep hebben. Deze reacties worden vaak benoemd als falen van het lichaam of als het bewijs van pathologie. Ze moeten in gesprekken zo snel mogelijk weggewerkt worden of onder controle geraken. Wat als we deze lichamelijke reacties beschouwen als beschikbare antwoorden van het lichaam op moeilijkheden (Art Ficher)?

Hoe positioneren cliënt, koppels, gezinnen zich tegenover het dominante discours dat we ons lichaam onder controle moeten hebben? Welke ideeën onderschrijven we omtrent 'het lichaam en geest in balans'? Wat doen authenticiteitsideeën en efficiëntievertogen met ons en ons omgaan met ons lichaam?

Aan de hand van casuïstiek wordt getoond hoe narratieve kijkwijzen op lichaam en het rechtstreeks werken met het lichaam nieuwe openingen bieden voor cliënten, maar ook nieuwe wijzen van spreken met cliënten. De sprekers toonden aan hoe naast verbale uitingen ook lichamelijke (re)acties aanknopingspunten kunnen bieden voor de narratieve praktijk.

Reflecteren over de sociale discours en lichaamsbeelden in onze huidige maatschappij en hoe ze problemen 'aanmoedigen'. We illustreren en passen deze ideeën toe op specifieke problematiek.

Tenslotte oefenen we methodisch hoe we met gezinsleden samen over ziekte die hen in de greep heeft kunnen praten, betekenissen uitwisselen en verbindend met elkaar verder gaan.

5. Geweld in gezinnen en echtscheidingen met hoogconflict

Vertrekken van de notie : Hoe kunnen we interveniëren zonder praktijken van misbruik en geweld te reproduceren? (Jenkins) en niet meewerken aan demonisering- en uitdrijvingspraktijken.

Detecteren van machtstechnieken en sociale discours die macht onderschrijven en aanmoedigen o.a. de impact van mannelijkheidsbeelden en manopvattingen.

We kijken hoe we in conversaties de vraag naar voor kunnen halen : Welk ethisch mens verlangt men te zijn? (enerzijds medeplichtig aan dominante vertogen en anderzijds individuele ethische betrachtingen). Deze verschillende aspecten in gesprekken met ouders naar de voorgrond krijgen. Deconstrueren in conversaties wat allemaal vervat zit in 'het geweld', 'de klap',... en hun relatie met dit geweld onderzoeken (zonder los te koppelen van hun verantwoordelijkheid)

Ideeën over vergeving – berouw en boete, excuseren, responsabiliseren en herstellen worden onder de loep genomen en op hun grenzen onderzocht tevens wordt onderzocht hoe gezinnen of families al dan niet met elkaar verder kunnen na geweld samen met de dilemma's en uitdagingen waar ze voor staan en de verschillende wegen om zich daartegenover te verhouden.

Deze verschillende aspecten worden zowel theoretisch als methodisch uitgewerkt en inge oefend zowel in grote groep als in kleine groep en zowel demonstratie oefeningen als rollenspelen. Het wordt telkens geïllustreerd met filmopnames van cliëntgesprekken. Daarnaast gaan we casuïstisch aan de slag met voorbeelden uit de werkpraktijk van de deelnemers.

Vastlopende, escalerende conflicten bij ex-partners / ouders en de zuigkracht op hulpverleners en therapeuten. De verschillende valkuilen worden in kaart gebracht en mogelijke narratieve ingangen voorgesteld. Hoe omgaan met radicale antwoorden op de moeilijkheden en onoplosbaarheden zoals 'uitdrijvingsfenomenen', 'oudervervreemding',...?

Steunbronnen voor kinderen en helpende conversaties met kinderen, jongeren en hun 'vechtende ouders'. Aanreiken van de ideeën en proeven van de mogelijkheden van narratieve bemiddeling bij echtscheidingen hoogconflict.

6. Werken met groepen en gemeenschappen

Welke sociale zaken stellen groepen aan de orde? Interventies in groepen en herverbindende methodieken met groepen, toepassen van de verschillende narratieve mappen in het werken met groepen: mogelijkheden en knelpunten

- Bekijken in welke mate en op welke wijze groepen fungeren als interventie of leerinstrument voor individuen en hun moeilijkheden. De mogelijkheden onderzoeken indien we werken met een groep beschouwen als samen met de groep aan de slag met de gemeenschappelijke sociale zaken of problemen die de groep aan de orden stelt.
- Aan de hand van een groepsopdracht worden een aantal collectieve moeilijkheden geëxternaliseerd en de verschillende mappen uitgeprobeerd. De deelnemers zitten wisselend op een andere stoel (groepstherapeut, co-therapeut, groepslid,...)
- Belang van het lidmaatschap aan een groep : re-membering conversaties per twee die identiteitsversterkend en verbindend werken (aan de hand van het doorlopen van een aantal rememberingvragen)

Ideeën van de 'Team of life' en gemeenschapswerk uitwerken en inoefenen.

- Een verbindende wijze van spreken met groepen over identiteit, de doelen van de groep/het team 'vieren' en een steviger levensteam creëren

Onderscheiden van een ethiek van controle en een ethiek van zorg in groepen en de betekenissen in groepsprocessen.

- De 'team of life' methodiek demonstreren en terzelfdertijd toepassen en doen met de groep deelnemers. Samen creëren van een 'team of life'. Samen uitzoeken wie de 'doelbewakers' zijn en wat de groepsideeën zijn omtrent betrouwbaarheid? Wie zijn de assistenten in het beschermen van de dromen en van wat dierbaar is? Wie zijn de aanvallers en helpers in het scoren/realiseren van doelen? Wie zijn de coaches? Welke uitwisselingen zijn nodig en wie zijn invallers? Wat zijn de ingrediënten van onze thuisbasis? Supporters?
- Leren hoe samen met een groep reflecteren over posities en rollen in de groep, doelen, realisaties, belemmeringen, moeilijke episodes, unieke uitkomsten en een toekomstparcours

7. Specifieke partnerrelatiemoeilijkheden

De vele varianten aan partnerrelaties (hetero, homo, transgender,...) en gender problematiek. Stilstaan bij de strakke man-vrouwdichotomie die ons opgedrongen wordt en nadenken hoe we plaatsen en woorden kunnen creëren die bestaansrecht geven aan het scala aan genderervaringen van mensen. In onze dominante cultuur bestaan slechts twee seksen die beschreven worden als tegengesteld. Je kan slagen voor het maatschappelijk examen 'man of vrouw', maar daarom nog niet het gevoel hebben erbij te horen of welkom te zijn. Omdat er in de werkelijkheid geen strikte tweedeling terug te vinden is bij mensen, noch op vlak van man of vrouw 'doen', de zogenaamde gendercategorieën, als op vlak van man of vrouw 'zijn', de ten onrechte gedichotomiseerde seksecategorieën, doen we voortdurend tekort aan de enorme diversiteit aan ervaringen en gedragingen.

We onderzoeken hoe we ons positioneren ten opzichte van mensen die de orde 'verstoren' zonder in stoorniscategorieën te vervallen en op welke wijze er 'places of belonging' kunnen gecreëerd worden.

We bekijken tegen welke moeilijkheden anders soortige partnerrelaties aanlopen zowel met elkaar als in de buitenwereld en welke narratieve methodieken terug voor ruimte kunnen zorgen en steviger en rijkere partneridentiteiten, aangesloten op de gemeenschap. Op het einde van de dag

hebben de deelnemers een ruime en diepgaande kijk ontwikkeld op de vele varianten van relaties en kunnen ze de verschillende thema's die daarbij aan bod komen in gesprekken inbrengen en mee aan de slag gaan.

8. Werkproblemen, samenwerking en supervisie

Motivatie, professionaliteit en burn-out in het werken met paren, gezinnen en groepen. We deconstrueren de verschillende concepten en er wordt een narratieve werkdefinitie aangereikt voor burn-out. De mogelijkheden van deze definitie worden onderzocht en toegepast op casuïstiek. Verschillende wegen worden bewandeld om te komen tot een rijkere professionele identiteiten. Dit wordt in groepjes geoefend.

Narratieve supervisie : op welke wijze kan deze vorm krijgen zodat we trouw blijven aan de narratieve principes. Exploreren van de verschillende echelons (supervisant, cliëntsysteem, relatie supervisant en cliënt, maatschappelijke discours,...) en terreinen (vaardigheden, kennis,...) waar men als supervisor kan op inzoomen en mee aan de slag gaan. Hoe dit samen met de supervisant onderhandelen? De verschillende methodische ingangen worden met filmmateriaal geïllustreerd en ingeoeft.

Samenwerking met ruimte voor 'meerstemmigheid'. Teambesprekingen als herpositioneringen, reflecting teamprocessen en werken met outsiderwitness posities. We oefenen de verschillende methodieken aan de hand van de casuïstiek van de deelnemers. Het wordt geïllustreerd met brieven aan supervisanten en filmmateriaal.

9. Eindwerkbespreking

Aan de hand van de uitwerking van een eigen praktijkcasus laat de cursist zien dat hij of zij narratief aan de slag kan, de verschillende principes en concepten kan inzetten en geïntegreerd, procesmatig kan toepassen. De casus en de verschillende gezette stappen worden uitgeschreven in ongeveer 4000 woorden. Het werkstuk kan geïllustreerd worden met videomateriaal.

De deelnemers dienen dit werkstuk in op dag 19 en de deelnemers lezen elkaars werkstuk en verzamelen reflecties en beantwoorden de outsiderwitness vragen.

Deze laatste dag van de opleiding wordt elke werkstuk besproken met de ganse groep en komen de verschillende reflecties en bespiegelingen aan bod. Er is ongeveer 25 minuten per deelnemer beschikbaar om ons over zijn werkstuk te buigen.

Verplichte literatuur

- Vermeire, S., Sermijn, J. (2017). *Wegen naar her-verbinding. Narratieve, collaboratieve en dialogische praktijken*. Antwerpen: Interactie-Academie vzw. p. 7 - 314

- Beckers, W. (2017). Weg met de schrik! Een betoging van familie en vrienden voor een meisje dat de slaap niet kon vatten. p. 138-150.
- Decraemer, K. & Cottyn, L. (2017). Een tanker verandert langzaam van koers. Externaliserende conversaties met ouders en hun netwerk bij hoog conflict na echtscheiding. p. 206 – 218.
- De Mol, J. & Rimé, B. (2017). Depressie bij jongeren: het gezin als bron van verandering en een plaats voor het delen van emoties met anderen. p. 219-228.
- Faes, M. (2017). Een betekenismozaïek. Wandelen met paren door grote en kleine verhalen. p. 254-267.
- Kuppens, K. (2017). Geweld in gezinnen: Verhalen creëren nieuwe wegen. p. 40 – 51.
- Van Reybrouck, T. (2017). You'll never walk alone. Staptocht voor familieleden van mensen met een verslavingsproblematiek. p. 241- 253.
- Van den Berge, L. & Vermeire, S. (2017). Team of life. Voetbal als bron voor rijke conversaties met kinderen en jongeren na traumatische ervaringen.
- Wouters, E. (2017). Narratieve groepstherapie als sociale actie. P. 229-240.
- Vermeire, S. (2017). Spreken over trauma met kinderen en jongeren. Op zoek naar tekenen van verzet in aanwezigheid van getuigen.
- Vermeire, S. (2013). Mijn kind... een tiran?! Vaste overtuigingen als voedsel voor geweld. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 31(2), 181-202.
- Vermeire, S. (2014). Supervisie als rijke beschrijving en meerstemmigheid. *Systeemtheoretisch Bulletin* 32(2).
- Vermeire, S. (2015). Over theezakjes, suikerklontjes en koffielepeltjes. Werken met genogrammen en tijdslijnen bij gezinnen in transitie. *Systeemtheoretisch Bulletin* 33(2).
- Vermeire, S. (2017). Tienerterror. *Systeemtheoretisch Bulletin* 35(2), 173 – 190.
- Vermeire, S. (2016). Wat als ik koning zou zijn? Spelen met rollen, posities en interviews bij kinderen en jongeren na ingrijpende of traumatische ervaringen. *Systeemtherapie*, 28 (2), 132-148.
- Vermeire, S. (2019). Van onthecht naar verbonden. *Systeemtherapie*, 31 (1).

Literatuursuggesties

- Benestad, E. (2009) Addressing the disturbed, like ripples in water: intervention with the social networks of children who transe, *Sexual and Relationship Therapy*, 24:2, 207-216.
- Coleman, Ron. Hearing voices DVD : Making Recovery Happen
- Cottyn, L. (1995). Als ouders apart (gaan) wonen: beschikbare steunbronnen voor kinderen. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 13(4), 225-241.

- Cottyn, L. (2008). Conflicten tussen ouders na scheiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 27(2), 131-162.
- Cottyn, L. (2009). Een ongewoon gezin: samen partners & niet samen ouders: hoe doe je dat? *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 12(1), 7-17.
- Decraemer, K. (2001). Gestolde verbinding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 19(2), 104-133.
- Decraemer, K. (2006). De duistere kant van ouderschap: over inleving en verandering. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 24(1), 5-26.
- Decraemer, K; Van den Berge, L. & Vermeire, S. (2008). Ethisch luisteren naar dadergedrag. Een 2-daagse workshop met Alan Jenkins. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 26(2), 233-249.
- Denborough, D. (2003). The work of the Hearing Voices. *International Journal of Narrative Therapy and Community Work* (3). Dulwich Centre Adelaide.
- Denborough, D.(2012). The team of life with young men from refugee backgrounds. *The International Journal of Narrative Therapy and community Work*, 2
- Denborough, D.(2008). Responding to trauma/ responding to social issues. In D. Denborough. *Collective Narrative Practice*. Dulwich Centre Publications : Adelaide, South Australia.
- Fraser, H.(2008). Dominant Stories about love. *In the name of love*. Women's Press : Canada
- Fredman, G & Fuggle, P. (2000). Parents with Mental Health problems. Involving the children. In P. Reder, M.Mc Clure & A.Jolley. *Family Matters*. Interfaces between child and adult mental health. Routledge : London and Philadelphia.
- Hedtke, L. (2014). Creating stories of hope : a narrative approach to illness, death and grief. *International Journal of Narrative Therapy and community work*. 2014(1).
- Hillewaere, B., & Lefevere de ten Hove, M. (2006). Narratieve en oplossingsgerichte toepassingen bij genogrammen: samen hoopvolle perspectieven creëren. *Tijdschrift voor Systeemtherapie*, 18(2), 69-87.
- Johnstone, M. (2009). *Black dog, leven met een depressie*. Little Brown UK.
- Kortleven, S. & Vermeire, S. (2017). Team of life: voetbalmetafoor als opstap voor groeps gesprekken met mensen op de vlucht. *Systemisch Bulletin* 36(3).
- Nasim, R. (2007). Narrative Group Therapy in a psychiatric day centre. *International Journal of Narrative Therapy and community work*. 2007(1).
- Vermeire, S. (2006). Heb jij dat ook...? Enquêtes en interviews als communicatieve toets en betekenisverkenning van gevoelens, ervaringen of gebeurtenissen bij kinderen. *Systeemtheoretisch Bulletin*, Jg.24(2)
- Vermeire, S. (2007). Het team als 'goede praktijk' in gezinsbegeleiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 25(3)
- Vermeire, S. (2007). Verhalen brouwen bij 'ongelofelijke' problemen. Een speelse methode om het ondenkbare denkbaar en het ondoenbare doenbaar te maken. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 25(2), 205-220.
- Vermeire, S. (2010). Genogrammen en tijdslijnen: reizen in verleden, heden en toekomst. Een creatieve zoektocht naar betekenisverruiming bij kinderen, jongeren en hun gezin. *Agora*, 26(4), 47-52.
- Vermeire, S. (2017). What if... I were king? Playing with roles and positions in narrative conversations with children who experienced trauma. *The international Journal of Narrative Therapy and Community Work*, 4, 6-17.
- Vermeire, S., Sermijn, J. (2017). *Wegen naar her-verbinding. Narratieve, collaboratieve en dialogische praktijken*. Antwerpen: Interactie-Academie vzw.

- Vermeire, S. (2017). Spreken over trauma met kinderen en jongeren. Op zoek naar tekenen van verzet in aanwezigheid van getuigen.
  - Van den Berge, L. & Vermeire, S. (2017). Team of life. Voetbal als bron voor rijke conversaties met kinderen en jongeren na traumatische ervaringen.
  - Wouters, E. (2017). Narratieve groepstherapie als sociale actie. p229-240.
  - Decraemer, K. & Cottyn, L. (2017). Een tanker verandert langzaam van koers. Externaliserende conversaties met ouders en hun netwerk bij hoog conflict na echtscheiding. p. 206 – 218.
  - De Mol, J. & Rimé, B. (2017). Depressie bij jongeren: het gezin als bron van verandering en een plaats voor het delen van emoties met anderen. p. 219-228.
  - Van Reybrouck, T. (2017). You'll never walk alone. Staptocht voor familieleden van mensen met een verslavingsproblematiek. p. 241- 253.
  - Kuppens, K. (2017). Geweld in gezinnen: Verhalen creëren nieuwe wegen. p. 40 – 51.
- Vermeire, S. (2019). Een ridder en zijn draken. Op weg met Toby, een pleegjongen. Antwerpen: Interactie-Academie vzw.
  - Yuen, A. (2009). Less pain, more gain : Explorations of responses versus effects when working with the consequences of trauma. A E-Journal of Narrative practice, 2009 (1): Dulwich Centre.
  - White, M. (2006). Working with people who are suffering the consequences of multiple trauma: A narrative perspective. In D. Denborough, Trauma, narrative responses to traumatic experiences (pp. 25-85). Adelaide: Dulwich Centre Publication.
  - Winslade, J. & Williams, M. (2012). Undercover Antibullying Team. In J.Winslade. *Safe and Peaceful Schools*. A SAGE Publications Company : California.

Sabine Vermeire